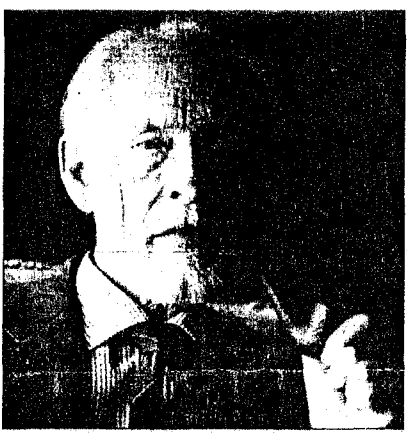

Frontkjemper

Frontkjemper av Per R. Johansen. Aschehoug, 213 sider.

Jeg har ingen problemer med å tilgi den fattige og frustrerte nittenåringen Per R. Johansen at han meldte seg inn i NS høsten 1940. Jeg bærer heller ikke nag til ham for hans senere tjeneste i Waffen-SS på Østfronten. Hans bitterhet og kritikken av rettsoppgjøret er forståelig. Men at han nå - 50 år senere - fremdeles ikke synes å se nazismens sanne ansikt, det har jeg problemer med å forstå. Som så mange andre klager han over at det var seierherrens justis som rådet. Selvsagt var det det, Den annen verdenskrig var ikke noen alminnelig fotballkamp der man byttet trøyer og fortsatte som før etter at alt var over. Hvordan ville det ha sett ut hvis Hitler og hans medhjelpere hadde vunnet?

Boken faller i to omtrent like store deler, første del handler om tiden i NS og Waffen-SS, og andre del er om tiden etter sammenbruddet og rettsoppgjøret i Norge. Første del er den mest interessante. Annen del er dagboksopptegnelser der Johannens kommentarer og refleksjoner bringer lite nytt. Over 5.000 nordmenn var i aktiv fronttjeneste på nazistenes side. Av disse falt ca. 1000, sammenlikningsvis mistet Hæren under alliert overkommando 195. Det hersker ikke tvil om at innsatsen på Østfronten var større enn i Vest. Frontkjempernes innsats er, enten vi liker det eller ikke, en vesentlig del av vår krigshistorie.

Johannens beskrivelse av de innbitte kampene på Østfronten er levende og interessant. Han tilhørte SS-Divisjon Viking, og var blant de styrkene som trengte lengst inn i Sovjetsamveldet. Han ble alvorlig såret, men var likevel med som stabsordonnans helt til slutten av krigen. Han rykket opp til løytnants grad til tross for mangel på sivilutdannelse.

I 1945 fikk Johannsen en dom på åtte år, men satt inne i fem. Under fengselsoppholdet skrev noen av frontkjemperne til general Ruge og tilbød sin assistanse i jakten på «kommunistiske celler». Brevet var ment som en spøk, men Johannsen og hans med-

hjelpere fikk møte både Ruge og noen av hans etterretningsfolk, hvilket illustrerer hvor uoversiktlig situasjonen var rett etter krigen. For øvrig raljerer forfatteren over hjemmefronten og «svenskessoldatene». Profesjonelt føler han seg hevet over begge kategorier, og det er kanskje ikke så rart.

Boken er leseverdig, ikke minst for den yngre generasjon.

Werner Christie

H. F. Dahl: «Vidkun Quisling. En fører for fall».

I Quislings verden

Illustrert, 746 sider, Aschehoug 1992.

Hans Fredrik Dahl har spent publikums forventninger høyt før utgivelsen av det siste bindet i den store Quisling-biografien «En fører for fall». Mange mente at han i bindet «En fører blir til» glorifiserer hovedpersonen i en hittil ukjent grad. Så foreligger en biografi av mursteinsformat - forhåndsomtalt via lekkasjer fra forlaget - hvor forfatteren går inn for å møte Quisling på hans egne prem-isser. Og med dette bindet slår Hans Fredrik Dahl fast at han ikke frikjenner hovedpersonen for landssvik, men i seg selv er biografien et grunnlag for å sette spørsmålstegn ved begrepet landssvik. Forfatterens store vilje og muligheter til å forstå og forklare situasjonene sett fra Quislings side, forhindrer ikke at det trekkes markante grenser, at det settes skille mellom sannhet og løgn. Utgangspunktet for å forstå Quisling er hans drøm om universalsmen, hans egenproduserte filosofi for å skape det perfekte samfunn. Denne filosofien som knyttet seg til et storgermansk forbund, fikk Quisling forbausende nok legge frem for Adolf Hitler. Audiensen hos Hitler førte til at Quisling ble manipulert av Hagelin og tyskeren H.W. Scheidt inn i noe forfatteren beskriver som et «forrædersk konsept», som resulterte i «Weser-ubung» og okkupasjonen av Norge. 9. april 1940 gjør Quisling statskupp, noe som blir innledningen til en regjering støttet av tysk våpenmakt. 15. april blir Quisling avsatt - hans største fiende i Norge, reichskommissar J. Terboven, demonstrerte sin makt overfor marionetten Quisling og hans parti Nasjonal Samling. En bitter tid fulgte, men Quisling beholdt sine visjoner om fremtiden. Om dette skriver Magne Skodvin i boken «Krig og okkupasjon»: «Quisling hadde en framtidvisjon — norske nasjonalsosialistar skulle sjølv føre landet inn i det nye nasjonalsosialistiske Europa». Øystein Sørensen skriver at Quisling hadde et ideologisk perspektiv fra 1942: Et fritt Norge innenfor et storgermansk statsforbund. Hans Fredrik Dahl skriver at Quisling ikke spilte noen aktiv rolle ved deportasjonen av 530 norske jøder i 1942. Han følte seg nærmest «tatt ved nesene» av det som

Quislings siste dager

J.W. Cappelens Forlag, 207 sider

«Feilen med Quisling var at det ikke fulgte med noen bruksanvisning da han ble født», sier en spissformulering. Denne høyt begavede mann, Nansens høyre hånd under hans humanitære arbeid i Russland, var en moralsk og rettskaffen enstøing inntil han vikle seg inn i NS og politikken. Etter det blir

«føreren» en tragisk - ja tragikomisk - person. Det er patetisk å lese hans avskjedsbrev til sin bror der han sier: «...en aning har jeg hatt hele tiden om å måtte dele Hellig Olavs og Kristi skjebne». Nærmere et Messias-kompleks kan man neppe komme. Hans søknad om å bli sogneprest i Fyresdal understreker denne antakelse. Det var i Fyresdal han vokste opp i et lykkelig og harmonisk hjem, og hans aske fant til slutt sin plass på Fyresdal kirkegård.

Hans B. Myhre fulgte Quisling på nært hold. Som ung jurist ble han oppnevnt som en av etterforskerne i saken mot Quisling, og han hadde mange samtaler med ham i cellen. Hans beretning stammer fra egne opptegnelser og rapporter, mens noe bygger på Myhres hukommelse. Ingen kan i dag - snart 50 år senere - forsverge at alt er husket riktig, men for meg synes fremstillingen troverdig. Tone Bratteli har stått for bearbeidelsen av stoffet og har da også brukt annet kildemateriale.

Boken er kommet ut omtrent samtidig med historieprofessoren og presemannen Hans Fredrik Dahls tobinds verk om Quisling. Som kildemateriale må nok disse to murstenene få første-plassen, men «Quislings siste dager» er også leseverdig. Bokens fremste misjon er å levendegjøre disse skjebnetunge årene for den yngre generasjon, og det har forfatterne klart.

Vi får følge Quisling der han bitter og alene sitter i sin celle på to ganger tre meter. Møblelementet var, foruten brisken, et lite bord, en dobotte og et vaskevannsfat. Som vanlig er bibel og salmebok tilgjengelig. Utenfor blander sang og gledeshyl seg med hjemmestyrkenes taktfaste marsjering. Vi følger ham frem og tilbake fra rettslokale, og helt til skuddsalvene fra henrettelsen, 24. oktober 1945, gir gjenlyd i Akershus' ærverdige murer.

Hans Myhre og Tone Bratteli må ha samarbeidet godt, resultatet er i alle fall blitt en spennende og velskrevet bok.

Werner Christie

24
makt i
Hisk nr. av "Folk & Land"

(*) Viktig a ta med

skjedde da «Donau» la ut fra kai. Året før hadde han redegjort for sitt såkalte raseperspektiv, som utpekte den germansk-nordiske rase som den mest verdifulle av alle raser. Han bekymret seg derfor neppe mer om jødernes skjebne enn det Dahl forteller. H.F. Dahl hevder at rettergangen mot Quisling - etter frigjøringen i 1945 - påførte rettsstaten Norge varige riper i lakken. De alvorligste anklagene var statskuppet i 1940, tilbakekallingen av mobiliseringen, og at han hadde stilt norske soldater (frontkjempene) til bistand til fienden. Under rettsaken, som H.F. Dahl er svært kritisk til, ble tiltalte mistrodd fra første stund. Han ble selv sin verste fiende, med patetiske og til dels sentimentale bortforklaringer av de faktiske forhold. «Fører for fall» kommer Quisling tett innpå livet. Biografien er meget veldokumentert og svært vel-skrevet. Forfatteren har formet sine meninger og mange interessante vurderinger med stor toleranse for den tapende part. De som betrakter okkupasjonshistorien utelukkende i sort/hvitt, bør unngå ergrelsen med å lese boken.

Svein Iversen

Richard Herrmann:
«Med skjebnen i
hånden».

Illustrert. 398 sider. Cappelen 1992.
Kroniken om Churchill-slekten

Når historien skal skildres som et spennende eventyr, er Rich. Herrmann den rette å ty til, både på den ene og andre måten, for å sitere hans velkjente uttrykk. Startskuddet for Churchilles makt og innflytelse gikk i 1660-årene, da løytnant John Churchill stupte ut gjennom vinduet til kongens elskerinne i samme øyeblikk som majesteten diskret banket på døren. Det var den samme John Churchill som ble hertug av Marlborough, som belønning for sin trofasthet mot Stuart-kongene. En ambisiøs offiser som delte livet likt mellom sine erotiske og militære erobringer. I sin velkjente, elegante ordstil forteller Herrmann om de to store i Churchill-slekten, hertugen av Marlborough i det 17. hundreåret; og den halvt amerikanske Winston Leonard Spencer Churchill, nær to hundre år senere. Kvinnene i slekten har vært sine menns beste støtte for noens vedkommende - det motsatte for andres vedkommende. I boken portretteres Sarah, den første hertuginne, og Clementine, statsministeens hustru på lik linje med sine berømte ektemenn.

I 1704 vant Marlborough sin store seier over Ludvig 14 ved landsbyen Blendheim, ikke så langt unna Wien. Hjemme i London var Sarah Churchill dronning Annes intimt fortrolige venninne. Sant å si var det Sarah som dominerte den ulykkelige dronningen, som fødte 17 barn som alle døde tidlig. Som belønning for sin store seier

fikk Marlborough bygge Blenheim -prakt-slottet utenfor Oxford. Hermann stiller Blenheim sentralt i slektens historie i gode og vonde dager.

Første del av boken handler om John og Sarah Churchill, om Stuart-kongene og om krig i Irland og ute i Europa. Om engelsk politikk og fremveksten av «The first empire». Churchill-slekten blir en av landets ledende med store personlige triumfer i fleng. Men så skar det seg i forholdet mellom dronningen og Sarah. Marlboroughene måtte dra i landflyktighet - enda verre var det at byggingen av Blenheim måtte stanse. «Ikke en penny mer» befalte dronningen, som selv hadde slått seg på forniddagsdrinker opp gjennom årene - offisielt kjent som «kald te».

Mange ukjente sider av Sir Winston Churchills liv er tatt med i bokens andre del. Rich. Herrmann gir et uvant bilde av Churchill hvor han ikke skjuler hans svake sider og til dels tragiske familiære forhold som hittil ikke er fortalt i norsk litteratur. Winston Churchill beskrives med bakgrunn i slektshistorien, sammenligningene trekkes i stor grad mellom hans far, Lord Randolph Churchill og hans livsbejantede mor Jenny. Og i bakgrunnen Blenheim

som gjennom forfall og ny vekst symboliserer slektens historie mer enn noe annet. Fra hertugen av Marlborough til Winston Churchills barnebarn som fikk en plass i Underhuset, trekker forfatteren de store historiske og personlige paralleller. Sir Winston ble hos forfatteren stående som demokratienes redningsmann den gang Albion sto helt alene mot Adolf Hitlers uovervinnelige hær og luftvåpen. Churchills storhet som statsmann, historiker og forfatter profileres mot de mer triville og hverdagslige hendelser. Kvinnene i hans liv står sentralt, hans mor og hans umistelige Clementine, som for sin del fikk oppleve et stormfullt ekteskap med en mann som ikke, nektet seg noe som helst.

Når boken nå en gang er skrevet for nordmenn, er det forbausende at forfatteren har utelatt en del interessant norsk krigshistorie i Marlboroughs tid, og en savner en beskrivelse av John Churchills store taktiske mestertrekk - mobilitet og masseforflytning av tropper over store avstander. Ved Blendheim kjempet 7 norsk/danske infanteribataljoner på britisk side og et norsk rytterregiment galopperte fra Bryssel til Blendheim, akkurat i tide til å delta i slaget. I slaget ved Boyne i 1690, rekonoserte norske kavallerister vadestedene over elven og bidro i høy grad til William 3.s seier.

Forfatteren skriver at Winston Churchill kunne sparke selv de største generaler under krigen. Han gikk faktisk enda lengre. Han truet med å stille et stort antall offiserer foran eksekusjonspeletongene dersom de militære tapte Egypt til Rommel i 1942. At lord Allanbrooke benevnes som «den store hærfører» må bero på en misforståelse av Rich. Herrmann. Feltmarkalk Allan Brookes store skuffelse var at han ikke fikk mulighetene som hærfører. Churchill hadde lovet ham kommandoen over «Overlord», men general Dwight D. Eisenhower kom til å gå foran.

Richard Herrmann kan fremfor noen tryllebinde leseren med sin engasjerende fremstilling av britisk historie i en tidsepoke som er den viktigste i Europas historie.

Svein Iversen.

POLARIS

ARBEIDSHESTEN

Suksessen bare fortsetter!
INDY WIDETRAK er markedets desidert sterkeste arbeidsscooter, samtidig som den med sin IFS-fjæring og forstilling er en virkelig all-round scooter.

2-sylindret
488 ccm. Vannkjølt motor. Sitteplass for to med ryggstøtte. Beltebredde: 50 cm. Beltelengde 396 cm. Høy- / lavgear og revers som standard.

KELOX
Importør: 09 - 94 50 00

FORHANDLERE OVER HELE LANDET

x Han var etter at eg var krigskorrespondent på Austfronten